

JOOTRAHA

JÜRI VIKBERG

Proloog. Seal, kus juuakse teed

Istanbuli kesklinnas, Hagia Sophiast kiviga visata, leidus 2009. aasta juulikuus tore väike jäätisepood. Jäätis sobis palavaga imehästi, eriti pisut veniv spetsiaalne Türgi jäätis, mille valmistamiseks kasutatakse metsiku orhidee mugulaid. Poeletil tõmbas tähelepanu puust kirstuke, millele oli kirjutatud *Tip Box, Trinkgeld, juomaraha, чайевые, boite à pourboire, bakšiš, Riksa boxi, uma caixa, FOOI geel ekstra seel, arbatai tib boks*. Vaatasin, et eesti sõna on puudu, ja maalisin sinna hoolikalt *jootraha*. Poodnik küsis, kust me pärit oleme, ja rõõmustas uue keelenäite üle. Mõnd Türgi liiri kirstukesse poetades andsin mõista, et sõna tähendus pole mulle võõras.

Päeva või paari pärast seadsime sammud Galata silda mööda Pera linnaosa poole. Lõunaaeg oli ammu käes ning seetõttu panime tähele, et silla alumine korrus oli kogu pikkuses palistatud kalarestoranidega. Pea iga söögikoha juures hõikus sisseviskaja, lehvitas menüüd, kiitis roogade värskust ja headust ning soovitas tungivalt lauda istuda. Ega me kohe õnge läinudki. Ent siis tuli mees, kes lodusalt rääkis, roovalikut kiitis, meie soove küsis ja otsekui muuseas meid lauda juhatas: „You see, what a splendid look to Bosphorus!” Nii said eelmaitse me lõunasöögist just kõrvad.

Meriahven oligi väga maitsev, ilm oli ilus, meie ise heal meelel ja rahul. Aeg-ajalt käis peremees lahkelt pärimas, kuidas toit maitseb, kas ja mida veel soovime. Lõpuks soovisin arvet. Toodi arve ja lasti üle vaadata. Kui noogutasin, ütles peremees, et väga hea, nüüd teile lõpuks veel midagi, maja kulul. Meile toodi teed – see oli meie lemmik *alma caj* tüüpilistes väikestes klaasides. Ja siis mul järsku koitis, mida tähendab vene *на чай* ehk *чайевые*. Arve on kogu eine eest, seevastu lisaks antu, lisatasu kostitajale (helduse ja võimaluste kohaselt) on aga *jootraha*, tasu (justnagu) joogirahana tee eest – vähemalt teetraditsiooni kuuluvate (ida)rahvaste puhul.

Maksmisest lisatasuna

Paljudes riikides jootraha maksmisel niisugust tseremooniat nagu Türgis kogetu (enam) ei kaasne ja enamasti ongi seal jootraha tähenduseks hea teeniduse märgiks antav lisatasu, st väiksem rahasumma teenuse eest üle ettenähtud summa (EKSS 2009). Saksamaal näiteks peetakse heaks tooniks, et ar-

vele lisatakse 5–10 % suurune summa sularahas, mis läheb otse teenindajale (kelnerile, taksojuhile, juuksurile). Kanadas ja USA-s on arvepaberil jootraha jaoks omaette rida, kuhu klient lisatasu (u 15 % arvest) kelneri kasuks välja arvestab ja kirja paneb. Jootraha võetaksegi seal pigem arve osana (ka kaardiga makstes), mitte niivõrd kliendi rahulolu väljendava lisana (Dobler 2009: 16–17; Trinkgeld 2013).

Joodurahast jootrahaks

Kui tänapäeval tähendab jootraha eeskätt tasu (hea) teenindamise eest, siis liitsõna ise viitab, et see on olnud seotud jootmise-joomisega. Tegu on ilmselt õige ammuse tavaga ning *yotoraa* 'jooduraha' kujul esineb sõna juba eesti keele ühes varaseimas säilinud ülestähenduses, nn Kullamaa käsikirja serval (aastaist 1524–1528): *Whamkayra nynck yotoraa Wayack monnist to[nz]ull pastust* 'vaimukaera ning jootraha vajaka mõnest Tõntsul paastust' (EKVTS 1997: 29, 60). Kas on siin Tõnni-kultusega seoses jootmisega või mingisuguse joogi eest tasumisega arvestatud, seda kirjapandu otsesõnu ei avalda. Kuid selle poolmõistukõnelise lause taustal sobiks sõna esinemust ning tähendust veidi lähemalt jälgida. Et eestlased pole olnud teejoojarahvas, siis seostub meil *jooduraha/jootraha* mõne teise, kohaliku joogiga (nagu tõenäoliselt ka soomlaste *juomaraha*).

Eesti *jootraha* on läbinähtav tõlkelaen, mille lähteallikale osutab saksa *Trinkgeld*. Ses saksa kirjakeele sõnas nähakse jätku eeskätt keskülemsaksa vormist *trincgeld* 'kõrtsi-, joomaarve' (Zeche für Getränke, Geld zum Vertrinken als Belohnung – EWD 2005: 1462), kuid arvestades sõna varast esinemust eesti keeles, on see meile laenatud Hansa-aegsest keskalamaksa keelest (vrd *drink-*, *drinke-gelt*, *drinkel-gelt* 'Trinkgeld' (Lübber 1888: 84, 209; MWB I: 566–567, 576). Soome keelde on *juomaraha* (ning slängisõna *riksa*) jõudnud rootsi keelest – vrd *drickspengar*, *dricks* (RES 2004: 203; SSA 3: 78) – ja küllap on ka rootsi sõna puhul tegu omaaegse (kesk)alamaksa laenuga. Liivi keeles on jootraha *juot-roo* (Kettunen 1938: 95–96: *jūqt'-rō* 'Trinkgeld'), läti keeles *dzeramnauda* (Dravnieks 1944: 531), ilmselt alamsaksa tõlkelaen nii liivi kui ka läti keeles.

Tänapäeval kasutavad eestlased *jootraha* asemel pahatihti inglise keelest pärit sõna *tip*. Inglise keeleroomis on *tip*-sõna tekkimise kohta mitu legendi, üht läbini veenvat seletust siiski mitte. Kõneldakse, et kui Inglismaal teejoomine 1730. aastail moodi läks, tuli maksta mingi summa enne tellimust, tagamaks kiiret teenindamist (*to insure promptness*). Selleks otstarbeks võeti kasutusele karbikete tähtedega T.I.P. ja lühendist kujunes sõna *tip* 'jootraha'. Kui karbikesse poetatud *tip* oli ettekandja meelest liiga vähene, hoidis ta end kundest nimme eemale. Hiljem saadi aru, et parem ongi maksta jootraha pärast teenindamist, kui on kindel, et sellega on rahule jäädud. Teistel andmetel makstud Inglismaa kõrtsides juba XVII sajandil jootraha, selleks et ettekandja ei uimerdaks ja et janused joogi kähku ette saaksid (*to improve promptitude*). Kolmandad teavad, et plekktoos kirjaga *to insure promptness* olnud kasutusel juba Edward Lloyd 1688. aastal Londonis avatud kohvikus (Dobler 2009: 62; Trinkgeld 2013).

Seal, kus juuakse õlut

Saksa taust. Saksa *Trinkgeld* on registreeritud kirjasõnas XIV sajandil (küsk *trinckgelt*, kask *drink-*, *drinkelgelt*) ning selle tähendus vendade Grimmide sõnaraamatu järgi on: *kleinere Geldsumme für ausser der Regel geleistete Dienstverrichtung, ursprünglich zum Vertrinken* (bibale), *auch Biergeld genannt* (Grimm XI: 600). Jootraha kui väike rahasumma teeninduse eest (lisaks kokkulepitud summale) on niisiis algselt tähendanud teenindajale mahajoomiseks antud joogi- ehk õlleraha (EWD 2005: 1462). Et vanad sakslased on joogi all silmas pidanud just õlut (*drank* 'Getränk, spez. ein einfaches Hausbier für den eigenen Gebrauch' – HWB I: 467), siis paistab loomulik, et õllerahana tähistab jootraha nii ülemsaksa *biergeld* 'Trinkgeld' (Grimm I: 1823) kui ka alamsaksa *bêr-gelt* 'Trinkgeld' (Lübben 1888: 41; HWB I: 221).

Saksa ajaloo on teada näiteid, kui (käsitöö)meister palus mõne oma suurema tellimustöö lõpetamisel tellijalt jootraha (*Trinkgeld*), et osta jooki ja seda oma sellide ning naiseaga jagada. Niisuguse palvega kirja on saatnud näiteks kunstnik Albrecht Dürer 26. augustil 1509 Frankfurdi aadlimehele Jakob Hellerile, kelle tellitud altari oli ta valmis saanud (Dobler 2009: 63). Niisiis on saksa *Trinkgeld* olnud sellinegi joogi- resp. õlleraha (*Biergeld*), mida meister on küsinud ise lisaks oma töötasule, selleks et töö lõppu tähistada ning teisi joogiga kostitada. Selliste juhtude vasteks sobinuks eesti vana *jooduraha*-sõna, sest tegu on teistele väljategemiseks, st teiste jootmiseks kulutatud summaga.

Keskaja lõpuks ei tähendanud aga saksa *Trinkgeld* mitte üksnes töötasuga seotud joogi- või jooduraha. Ametnikele, kelle sissetulekud ei olnud kuigi suured, maksti nende elujärje kosutamiseks ka mõningaid lisatasusid (resp. esinduskulusid). XVI sajandil on *Trinkgeld*'iga seoses mainitud näiteks nn saunaraha (*Badegeld*), kuigi selle maksmine lõpetati juba 1553. aastal (Dobler 2009: 63). Kui küsida, millal toimus tähendusmuutus, et õllerahast ehk joodurahast ('joogitasu') sai jootraha ('töötasule lisatud raha'), siis keskaja jooksul oli see saksa keeles juba toimunud ja jootraha kui teenustasu tähendus välja kujunenud. XIX sajandil oli aga Saksamaal jõutud juba niikaugemale, et mitme ameti esindajaile (nt kelner, kutsar, postipoiss) ei tähendanud jootraha enam mingit töötasu lisa, vaid juba põhilist sissetulekut ennast (Trinkgeld 2013).

Eesti sõnakasutus. Eesti *jootraha* ei ole ilmselt lähtunud rahvakeelsest *joomarahast* kui joogile kulutatud rahast (vrd *söömaraha*), vaid *joodurahast*, mis seostub teistele joogi pakkumise ja teiste jootmisega. Sellele näikse viitavat ka kogu eesti keelealal üldtuntud *joot* (hrl mitmuslikul kujul *joodud*) joomapeona mingi tähtpäeva või perekondliku sündmuse (hrl ristsed, aga ka pulmad või matused) tähistamiseks (EKMS III: 138, 631; EMS II: 138–139). Külalisi *joodule* või *jootu* kutsudes ja neid kostitades sooviti jagada rõõmu lapse sündimise või noorte kooselu alguse puhul või siis kurbust kellegi lahkumisega seoses. Perepeona on külalistele *jootu* antud või külalistega *jootu joodud* ~ *peetud* veel näiteks maja valmimisel (*kadukse`juodod* Vai; *uue toa joot* Ris). Suurema töö lõpp tähendas muidugi suuremat pidu. Kui veski valmis sai, tegi mölder *veskijoodud* (et *peremehed siis mõjale ei mend* Lüg); kui laevaehitus lõpule jõudis, peeti laevajoodud (*laeva peremes tegi laevajoodud, kõik õlled ja söomad* Rid). Terve küla peona on *jootu joodud* ka näiteks mihkli-, mardi- ja kadripäeval. Kuusalust on kirja pandud, et nuudipäeval (7. jaanuaril) joodi *hülge`juotu*,

kevadel peeti aga külapidu enne karja väljalaskmist ning joodi `karja`juutu. Põhjusi tähtpäevi tähistada ning teisi kostitada leidis nähtavasti piisavalt. Kui teiste jootmisele kulunud joodurahast sai pikapeale rahatasu ilma joogita-jootmiseta, eks siis kujunes sellest jootraha kui lisatasu ehk teenustasu.

Mis sõnu on eesti keeles jootraha tähenduses kasutatud XIX sajandil, saab aimu akadeemik F. J. Wiedemanni sõnaraamatust (Wiedemann 1869, v 1011–1012), kus saksa *Trinkgeld* on eesti keeles edasi antud (märksõna *raha* all) 10 vaste abil: *istumize-raha* 'Trinkgeld für den Postknecht', *jõdu-raha* 'Trinkgeld', *õlle-raha* 'Biergeld, Trinkgeld', *päitse-raha* 'Trinkgeld für den Kutscher des Pferdeverkäufers', *perse-r.* = *istumize-r.*, *saba-raha* 'Trinkgeld beim Kaufe eines Stückes Vieh', *sõidu-r.* = *istumize-r.*, *wina-r.* 'Trinkgeld', tagamal lisanduvad neile *jala-waewa est* 'Trinkgeld' (v 1418) ja *käe-walge* 'Trinkgeld' (v 1434). Sõnaraamatu 2. trükki (Wiedemann 1893) on täiendatud saia- ja tubakarahaga ning näiteid on pisut ümber paigutatud: *istumize-*, *perse-*, *sõidu-raha* 'Trinkgeld für den Postknecht', *wina-*, *saia-*, *tubaka-raha* 'Trinkgeld' (v 917). Jootraha kui käskjala vaevatasu on enne Wiedemanni maininud A. W. Hupel oma sõnaraamatu 2. trükis: *jalla waewa eest r.*; *jalla waiwa eest d.* 'Trinkgeld' (Hupel 1818: 570). Toodud näidetele annaks lisada, et kui varem oli jooduraha tähendanud tavapäraselt *õlleraha*, siis XVIII sajandil oli hoogustunud viinapõletamise tõttu õllega seltsinud viin (Laur 1999: 98), mis ilmneb ka XIX sajandi leksikonidest: vrd *wina* od. *jodo rahha* r. d. 'Trinkgeld' (Hupel 1818: 570), *jodo rahha* 'деньги на водку' (Lunin 1853: 38). Need muutused aga, mis kajastusid saksa keeles keskajal, väljendusid eesti keeles kujukalt XIX sajandil, kui jooduraha sai n-ö napsirahana teenustasu tähenduse (nt postipoisi, kutsari tasuna). Jootraha mõistet väljendatakse XIX sajandi sõnaraamatuis veel *jodo-rahha* (jooduraha) kujul, eesti murretest on aga teenuse eest maks-tav lisatasu üles tähendatud nii *jooduraha* (Har), *jootraha* (Kuu Lüg Vai Jäm Khk Mär Ris Kos Koe Plt Hls Krk Ran) kui ka *jooteraha* (JMd) kujul (EMS II: 139; EKI MK). Sõnaraamatuisse leidis sõna *jootraha*-kujul tee alates 1917. aastast (Kettunen 1917: 50).

Muistne kahi

Saksa *Trinkgeld*-mõistel on üheks tähendusvasteks veel ohvritasu – *opper-*, *offergelt*, *offerpenninc* 'Trinkgeld, außergewöhnliche Geschenkzahlung für besondere Gelegenheiten' (HWB II: 879), st kirikulõiv või mingite tähtpäevade puhul tehtud kink (kogudusele, teenijaskonnale, lastele). Sel kombel on nähtavasti veelgi vanem taust – nt pulmades noorpaarile ohverdatud (*opper-*) '*offerpennink* (Trinkgeld)' (bei Hochzeiten) (MWB III: 229). Seda tava – joogiks taaskord õlu – tunneb ka eesti pulmakombestik ja Saaremaal näiteks annetati noorpaarile jootraha pulmade lõpuks: [pulumade] 'lahkumise päeval [kannu] poiss töi kannu lagedale, õlut täis ja akkas jootraha `korjama. igaiüks kes `viskas omad rahakopikad `sisse, pidi pæelt `jooma Khk (EMS II: 139). Ohvritasu esineb veel ka (Värmlandi) soomlaste haldjauskumustes: *Kun kaivosta otettiin vettä taikojä varten, pantiin kaivon viereen raha maksuksi haltijalle: Piti sille antoa juomarahoa Ver[mlanti]* (SMS V: 365).

Kokkujoomine ehk liigid

Jootraha ei ole ainus joomiskombeid iseloomustav tõlkelaen. Alamsaksa keelest (*lithôp, likôp* 'Leitkauf, Weinkauf') on pärit meie *liigid* (*teeme liigid, joome liiku*), mis on levinud kogu eesti keelealal (EMS V: 187, 202–203). Liiku on joodud sõlmitud kaubatehingu või lepingu kinnituseks (Lübben 1888: 208; MWB II: 705), aga ka mingi eduka soorituse, saavutuse või sündmuse puhul. Kui jootraha oli seotud Saksamaal eeskätt õllega, siis liigid puuvilja- või võrtsitatud veiniga. Sellest võiks teha järelduse, et ülalmainitud kunstnik Albrecht Dürer kostitas oma lähikondseid arvatavasti õllega (*Trinkgeld = Biergeld*). Kui ta aga jõi (*resp.* joonuks) liiku altari tellija aadlimees Jakob Helleriga, oleks peekris olnud kindlasti vein.

Epiloog

Kui nüüd ringiga Kullamaa käsikirjas mainitud jootraha *resp.* jooduraha juurde tagasi tulla (*Whamkayra nynck yotoraa Wayack monnist to[nz]ull pastust*), siis võiks arvata, et siin on silmas peetud ohvriandi (joogiohvrit). Jootude ja joodujoomisega seoses paistavad kokku saanud olevat muistne ohverdamine ja ohverdaja enese käekäiku silmas pidav ning teisalt teistega jagatav, teistele meelega tegemine. *Jooduraha/jootraha* tähendus on aegade jooksul muutunud: esialgselt tähendusest 'joogiohver (ohvriand)' näikse olevat välja kasvanud 'jootmistasu', millest kujunes 'lisatasu (kellelegi) joogi ostmiseks' ja sellest lõpuks 'lisatasu (ilma joogita), st teenustasu'. Tõenäoliselt tuleneb eesti *jootraha*-sõna varasemast *jooduraha*-sõnakujust, mis omakorda on tõlkelaen alamsaksa keelest (*drink-, drinke-gelt* 'Trinkgeld').

Artikli kirjutamisel olen saanud tuge riiklikust programmist „Eesti keel ja kultuurimälu” (EKKM11-219) ning Uppsala ülikoolilt (külalisteadurina 2013. aasta kevadsemestril).

K e e l e d: **d.** = der dörptsche Dialekt; **kasks** = keskalamsaksa; **küsks** = keskülemsaksa; **r.** = der revalsche Dialekt.

M u r r a k u d: **Hargla;** **Hls** = Halliste; **JMd** = Järva-Madise; **Jämaja;** **Khk** = Kihelkonna; **Koeru;** **Kose;** **Krk** = Karksi; **Kuusalu;** **Lüganuse;** **Märjamaa;** **Plt** = Põltsamaa; **Rannu;** **Ridala;** **Risti;** **Vaivara.**

Kirjandus

D o b l e r, Markus 2009. Der irrationale Umgang mit Geld am Beispiel der deutschen Trinkgeldkultur in Gaststätten. Inaugural-Dissertation zur Erlangung der Doktorwürde der Fakultät Humanwissenschaften und Theologie der Technischen Universität Dortmund. Berlin–Dortmund.

D r a v n i e k s, Jēkabs 1944. Vāciski latviska vārdnīca. Sestais iespiedums. Rīga: Technisko un praktisko rakstu apgāds.

- EKI MK = Eesti Keele Instituudi murdekartoteek.
- EKMS III = Andrus Saareste, Eesti keele mõisteline sõnaraamat III. Stockholm: Vaba Eesti, 1962.
- EKSS 2009 = Eesti keele seletussõnaraamat 1–6. Toim Margit Langemets, Mai Tiits, Tiia Valdre, Leidi Veskis, Ülle Viks, Piret Voll. Eesti Keele Instituut. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus. [e-versioon <http://www.eki.ee/dict/ekss/> (17. II 2014).]
- EKVTS 1997 = Epp Ehasalu, Külli Habicht, Valve-Liivi Kingisepp, Jaak Peebo, Eesti keele vanimad tekstid ja sõnastik. (Tartu Ülikooli eesti keele õppetooli toimetised 6.) Tartu: Tartu Ülikool.
- EMS II = Eesti murrete sõnaraamat. II kd, 6. v (*jaagupikuu-juurduma*). Tallinn: Eesti Keele Instituut, 1997.
- EMS V = Eesti murrete sõnaraamat. V kd, 21. v (*laulus-liivüstükk*). Tallinn: Eesti Keele Instituut, 2009.
- EWD 2005 = Etymologisches Wörterbuch des Deutschen. Erarbeitet unter der Leitung von Wolfgang Pfeifer. 8. Auflage. München: Deutscher Taschenbuch Verlag GmbH.
- Grimm I = Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm. Erster Band. (A–BIERMOLKE). Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1854.
- Grimm XI = Deutsches Wörterbuch von Jacob Grimm und Wilhelm Grimm. Elfter Band. I. Abteilung, II. Teil (TREIB–TZ). Bearbeitet von der Arbeitsstelle des Deutschen Wörterbuches zu Berlin. Leipzig: Verlag von S. Hirzel, 1952.
- H u p e l, August Wilhelm 1818. Ehstnische Sprachlehre für die beyden Hauptdialekte, den revalschen und dörptschen, nebst einem vollständigen ehstnischen Wörterbuche. Zweyte durchgängig verbesserte und vermehrte Auflage. Mitau: J. F. Steffenhagen und Sohn.
- HWB I = Agathe Lasch, Conrad Borchling, Mittelniederdeutsches Handwörterbuch. Erster Band (A–F/V). Fortgeführt von Gerhard Cordes. Neumünster: Karl Wachholtz Verlag, 1956.
- HWB II = Mittelniederdeutsches Handwörterbuch. Begründet von A. Lasch und C. Borchling, fortgeführt von Gerhard Cordes, herausgegeben von Dieter Möhn. Zweiter Band. Teil 1 (*G–opperscherf*). Neumünster: Wachholtz Verlag, 2004.
- K e t t u n e n, Lauri 1917. Virolais-suomalainen sanakirja. Helsinki: Otava.
- K e t t u n e n, Lauri 1938. Livisches Wörterbuch mit grammatischer Einleitung. (Lexica Societatis Fenno-Ugricae V.) Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura.
- L a u r, Mati 1999. Eesti ajalugu varasel uusajal 1550–1800. Tallinn: Eesti Ent-
süklopeediakirjastus.
- Lunin 1853 = Эстонско-русский словарь, составленный по Гупелью Ивановомъ Лунинымъ. Дерптъ.
- L ü b b e n, August 1888. Mittelniederdeutsches Wörterbuch. Nach dem Tode des Verfassers vollendet von Christoph Walther. Reprographischer Nachdruck der Ausgabe Norden und Leipzig. Darmstadt: Wiss. Buchges., 1993.
- MWB I = Karl Schiller, August Lübben, Mittelniederdeutsches Wörterbuch. Erster Band (A–E). Bremen: Verlag von J. Kührtmann's Buchhandlung, 1875.
- MWB II = Karl Schiller, August Lübben, Mittelniederdeutsches Wörterbuch. Zweiter Band (G–L). Bremen: Verlag von J. Kührtmann's Buchhandlung, 1876.
- MWB III = Karl Schiller, August Lübben, Mittelniederdeutsches Wörterbuch. Dritter Band (M–R). Bremen: Verlag von J. Kührtmann's Buchhandlung, 1877.
- RES 2004 = Rootsi-eesti sõnaraamat. Svensk-estnisk ordbok. Tartu: Valgus.

SMS V = Suomen murteiden sanakirja. Viides osa (*ja-kakuttaa*). (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisu 36.) Helsinki, 1997.

SSA = Suomen sanojen alkuperä 1–3. Etymologinen sanakirja. (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 556. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisu 62.) Helsinki, 1992–2000.

Trinkgeld 2013 = <http://de.wikipedia.org/wiki/Trinkgeld> (20. III 2013).

W i e d e m a n n, Ferdinand Johann 1869. Ehstnisch-Deutsches Wörterbuch. St. Petersburg.

W i e d e m a n n, Ferdinand Johann 1973 [1893]. Ehstnisch-Deutsches Wörterbuch. Eesti-saksa sõnaraamat. Neljas, muutmata trükk teisest, Jakob Hurda redigeeritud väljaandest. Tallinn: Valgus.

Estonian *jootraha* 'tip'

Keywords: language contacts, cultural contacts, history of culture, folk tradition, Low German loanwords, Old Literary Estonian, Estonian dialects

In most countries a tip or gratuity (Est. *jootraha*) is an extra amount of money given to someone as a reward for good service. Usually the sum is small and goes straight to the attendant (waiter, taxi driver, hairdresser). In Estonian the word (in the form of *yotoraa*) was first recorded in the 16th century and is a loan translation from Low German (cf. *drink-*, *drinke-gelt* 'Trinkgeld'). Initially the word was used in the sense of a sacrifice (drink offering) to house fairies, but later it acquired the meaning of extra money given to the attendant for buying himself a drink. As beer was a customary drink at that time, we may very well call the extra allowance beer money.

The Low German loan translation *jooduraha* can be related to an earlier Estonian word *joot* (Pl. usu. *joodud*) that meant offering food and drink to guests on some family occasion (christening, wedding) or celebrating the completion of a major work (e.g. the building of a boat or a windmill). We can find examples in the folk tradition that *jootu joodi* ('a drink was had') also to ensure the success of a forthcoming undertaking (seal hunting, letting the cattle out for the first time in spring). By the 19th century the word *jooduraha* had basically acquired the meaning of a reward to someone (errand boy, postman, coachman) in return for a service. The word *jootraha* first appeared in dictionaries in 1917. Today (young) Estonians often use the word *tipp* (< English *tip*) instead of *jootraha*.

Jüri Viikberg (b. 1953), PhD, Institute of the Estonian Language, senior researcher, viikberg@eki.ee